

OPINIE i ANALIZY

INSTYTUTU DE REPUBLICA

Bezpieczeństwo Europy Środkowo-Wschodniej w kontekście współczesnych wyzwań dla bezpieczeństwa

DR ALEKSANDER OLECH

OPINIE i ANALIZY

INSTYTUTU DE REPUBLICA

Bezpieczeństwo Europy Środkowo-Wschodniej w kontekście współczesnych wyzwań dla bezpieczeństwa

DR ALEKSANDER OLECH

Redakcja serii

dr hab. Bogumił Szmulik, prof. ucz.
dr Magdalena Maksymiuk
mgr Łukasz Gołqb

© Copyright by Instytut De Republica 2022

ISBN 978-83-67253-02-4 (online)

Wydawca

Instytut De Republica
ul. Belwederska 23 lok.1
00-761 Warszawa
+48 22 295 07 29
e-mail: instytut@iderepublica.pl
www.iderepublica.pl

Spis treści

Wstęp	7
Wyzwania w kontekście migracji	9
Wyzwania w kontekście cyberbezpieczeństwa	13
Wyzwania w kontekście zmian klimatycznych	19
Terroryzm	23
Bałkany	23
Ukraina	25
Francja	26
Spojrzenie regionalne	29
Terroryzm jako wyzwanie dla kontynentu	31
Zakończenie	33
Bibliografia	35

Bezpieczeństwo Europy Środkowo-Wschodniej w kontekście współczesnych wyzwań dla bezpieczeństwa

dr Aleksander Olech

Streszczenie

Zagrożenia dla bezpieczeństwa Europy Środkowo-Wschodniej są permanentne i pojawiają się na wielu różnych płaszczyznach. Współcześnie nie wyróżnia się tylko wyzwań o charakterze zbrojnym. Trzeba mieć na uwadze migracje, terroryzm, cyberbezpieczeństwo, zmiany klimatyczne oraz działania wpisujących się w wojnę hybrydową. Przepływ ludności przestał być w Europie Środkowo-Wschodniej postrzegany jako aspekt pozytywny i szansa na zaangażowanie kolejnych osób do rozwijania gospodarki państw. Zagrożenia terrorystyczne stały się wyzwaniem dla kontynentu. Ponadto cyberprzestrzeń jest wyzwaniem o charakterze nowym, które wymaga reagowania w celu ochrony infrastruktury krytycznej. Natomiast zmiany klimatyczne to największe zagrożenie o charakterze globalnym, które wymaga natychmiastowej reakcji organizacji międzynarodowych. Niniejsza analiza definiuje współczesne wyzwania dla państw Europy Środkowo-Wschodniej w kontekście zmieniającej się sytuacji w środowisku bezpieczeństwa.

Słowa kluczowe

migracja, terroryzm, klimat, cyberbezpieczeństwo, Europa Środkowa

Wstęp

Europa Środkowo-Wschodnia jest definiowana w różny sposób, nie ma jednoznacznego opisu, a region w ujęciu geograficznym jest omawiany w zależności od kontekstu i struktury podejmowanych badań. Na potrzeby niniejszej rozprawy uznano, że jest to teren, który obejmuje kraje między Niemcami, Rosją i Bałkanami, tj.: Polskę, Czechy, Węgry, Słowację, Austrię, Litwę, Łotwę, Estonię i Ukrainę. Ponadto państwa wzięte pod uwagę są członkami lub partnerami Unii Europejskiej i Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego. W problematyce omawianych zagrożeń podkreślono ich transgraniczny charakter, gdyż głównym celem rozważań jest zwrócenie uwagi na współczesne wyzwania dla bezpieczeństwa.

Zostały one określone na podstawie strategii i koncepcji poszczególnych państw, jak i w szerszym zakresie, realizowanych przez organizacje międzynarodowe. Nacisk położono przede wszystkim na kwestię migracji, terroryzmu – w tym działań hybrydowych, cyberbezpieczeństwa oraz zmian klimatycznych. Współcześnie to te zjawiska są kluczowe w eliminowaniu zagrożenia nie tylko na poziomie narodowym, ale także ponadnarodowym.

Wyzwania w kontekście migracji

Migracja to przemieszczanie się osoby lub grupy osób przez granicę międzynarodową lub w obrębie państwa. Obejmuje każdy rodzaj ruchu ludności, bez względu na pokonywaną odległość, uczestników i przyczyny takiego działania; dotyczy uchodźców, przesiedleńców, migrantów zarobkowych oraz osób przemieszczających się w innych celach, m.in. łączenia rodzin¹. Obecnie jest to zjawisko kojarzone negatywnie z powodu przepływu ludności z innych kontynentów do strefy Schengen, a zwłaszcza do Europy Środkowej. Trzeba zaznaczyć, że im dalej rozszerza się Unia Europejska, tym więcej jest potencjalnych punktów zapalnych i tym bardziej prawdopodobne jest, że zaabsorbują one negatywne efekty zewnętrzne (uchodźcy, migracja spowodowana ubóstwem itp.). Strategie podejmowane w celu zmniejszenia prawdopodobieństwa pojawienia się tych skutków powinny być opracowywane z myślą o kontrolowaniu i ograniczaniu napływów do Europy², a nie dopiero w momencie, gdy liczba migrantów jest zbyt duża.

Zagrożenie migracjami jest współcześnie permanentne. Przepływ ludności przestał być w Europie Środkowo-Wschodniej postrzegany jako aspekt pozytywny i szansa na zaangażowanie kolejnych osób do rozwijania gospodarki państw. Zmierzanie niekontrolowanej i dużej grupy niezidentyfikowanych osób z Bliskiego Wschodu lub Afryki na Stary Kontynent stało się synonimem niebezpieczeństwa. Ponadto autorytarne rządy wykorzystują ludność do realizacji swoich celów, co przyczynia się do powstawania takich zjawisk jak broń demograficzna³ oraz atak hybrydowy. Władze te tworzą sztuczny napływ migrantów, ażeby wyrzucić presję na innym podmiocie.

¹ International Organization for Migration, *Glossary on Migration*, 2nd Edition, nr. 25, Geneva 2011, ss. 62–63.

² M. Ceccorulli, *Migration as a security threat: internal and external dynamics in the European Union*, GARNET Working Paper No: 65/09 April 2009.

³ W. Repetowicz, *Broń „D” i Białoruś – scenariusze dla Polski*, <https://www.defence24.pl/bron-d-i-bialorus-scenariusze-dla-polski-komentarz>, dostęp: 3.12.2021.

Rozważając zagrożenie migracjami, które mają szczególny wpływ na obecną sytuację w Europie Centralnej, należy przypomnieć kryzys z 2015 roku. Wówczas po raz pierwszy w XXI wieku wszystkie państwa na Starym Kontynencie musiały się zmierzyć z przybywaniem ogromnej liczby ludności. To wyzwanie dla całej organizacji (w tym przypadku Unii Europejskiej), ale też dla pojedynczych państw, okazało się zbyt trudne. Europa nie była gotowa, aby poprawnie zareagować, czego pokłosiem był całkowity brak współpracy ponadnarodowej. Państwa zamykały granice bez konsultacji, wypychały wzajemnie migrantów, nie chciały prowadzić dialogu, a co ważne, miały zupełnie inną wizję na rozwiązanie problemu. Europa Zachodnia (Francja, Hiszpania, Włochy i Niemcy) początkowo chciała akceptować wszystkich przybyłych, a Polska, Czechy, Węgry, Słowacja, Litwa, Łotwa i Estonia postanowiły skoncentrować się na migracji w regionie, podkreślając, iż kluczowa jest bliskość kulturowa. Tym samym doszło do impasu w międzynarodowych relacjach dotyczących migrantów. Mimo zmniejszenia napływu osób z Afryki nie stworzono dotychczas żadnego profilu rozwiązań lub zarządzania migracją do Europy.

Wycofanie amerykańskich wojsk z Afganistanu, po raz kolejny podzieliło Europę. Z jednej strony państwa, które uczestniczyły w misji na Bliskim Wschodzie, zobowiązały się do przyjęcia afgańskich współpracowników, a z drugiej strony wielu z nich nigdy nie otrzymało obiecanej pomocy. Takie zróżnicowane podejście objawiało się albo agresywną polityką względem potencjalnego przyjęcia migrujących albo wręcz przeciwnie – budowaniem poparcia na przyjmowaniu kolejnych osób, z podkreśleniem znaczenia praw człowieka (jak choćby dla Emmanuela Macrona, który opiera kampanię prezydencką na przyjęciu Afgańczyków)⁴. Kwestia Afganistanu pokazała, że nawet zobowiązanie przyjęcia części obywateli państwa, gdzie przez blisko 20 lat trwała misja antyterrorystyczna, w której uczestniczyła większość państw Europy, jest niezwykle skomplikowane. Ostatecznie wiele osób pozostało w Afganistanie lub wróciło do kraju po kilku tygodniach. Trudno wskazać, czy jest to spowodowane brakiem programów asymilacyjnych i integracyjnych w Europie, ale pod względem społecznym, kulturowym, religijnym, bezpieczeństwa i ekonomicznym migranci są tą szczególną grupą, która wymaga uwagi rządu. Europa Środkowo-Wschodnia nie jest w stanie zapewnić obecnie dobrych warunków, dlatego nie chce przyjmować migrantów z innych kontynentów.

Bez wątpienia dla państw Europy Środkowo-Wschodniej migranci z Bliskiego Wschodu i Afryki są postrzegani jako zagrożenie, czego przyczyną są przede wszystkim podejrzania o terroryzm. Dotychczas wielokrotnie działalność terrorystyczną w Europie podejmowały osoby przybywające z tych samych regionów co migranci (dotyczy to też 2. i 3. pokolenia), a także były tego samego wyznania. Oprócz tego po tym, jak w 2015 roku nielegalny migrant przedostał się z Syrii, przez Grecję, do Francji i dokonał ataku, to zaufanie do migracji z innych

⁴ A. Olech, *Wybory we Francji i problem migracji. Prognoza na 2022 r.*, <https://ine.org.pl/wybory-we-francji-i-problem-migracji-prognoza-na-2022-r>, dostęp: 5.12.2021.

kontynentów jeszcze spadło. Nie wszyscy migranci, którzy przyjeżdżają do Europy, zostają dokładnie zweryfikowani, co budzi obawy społeczeństwa⁵.

Najnowszym zjawiskiem, które postrzega się w formie wyzwania dla bezpieczeństwa, a pozostaje nierozzerwanie związane z migracją, jest kryzys na granicy z Białorusią⁶, który wywołał A. Łukaszenka, chcąc wyrzucić presję na Unii Europejskiej, aby ta zniosła sankcje i uznała go za pełnoprawnego prezydenta. Napór kilku tysięcy migrantów na polską i litewską granicę zmusza do ponownego określenia współczesnych problemów związanych z napływem ludności do Europy. Kryzys rozpoczął się w czerwcu 2021 roku. Wówczas z terytorium Białorusi na Litwę zaczęli się przedostawać migranci, a wśród nich dominowali przybysze z Afganistanu, Iraku, Iranu, Libii, Pakistanu i Syrii. Na Łotwie zagrożenie ze strony osób próbujących nielegalnie pokonać granicę pojawiło się w sierpniu. Nieustające próby zmusiły łotewski rząd do podjęcia decyzji o budowie muru na granicy z Białorusią⁷. Niebezpieczeństwo dla Polski w postaci próby przekroczenia granicy odnotowano pod koniec lipca, a tylko do połowy sierpnia cofnięto ponad 2000 osób. Na razie centrum zmagania pozostaje granica polsko-białoruska. To tam doznali obrażeń polscy żołnierze i funkcjonariusze oraz stale dochodzi do prowokacji⁸ i agresji ze strony białoruskiego reżimu. Do wsparcia polskiej obrony granicy dołączyli na początku grudnia także sojusznicy – swoje wojska wysłały Wielka Brytania i Estonia⁹.

Polskie, litewskie i łotewskie władze wprowadziły stan wyjątkowy na terenach przy granicach z Białorusią w związku z tym, że białoruskie służby nie tylko utrzymywały, ale też przez kilka miesięcy zwiększały liczbę transportów z migrantami na granicę białorusko-litewską i białorusko-polską. Rządy krajów bałtyckich oraz Polski stale wyrażały dla siebie poparcie, stając w obronie granic sojuszników oraz uznając działania Białorusi za prowokacyjne i eskalujące sytuację w regionie. Polska, Litwa, Łotwa i Estonia wezwały organizacje międzynarodowe (odwołując się bezpośrednio do członków NATO i UE) oraz podmioty pozarządowe do nawiązania współpracy z władzami w Mińsku na rzecz zorganizowania pomocy dla osób przebywających na terytorium Białorusi i próbujących nielegalnie przekroczyć granicę tego państwa z Unią Europejską. Ponadto kraje bałtyckie wniosowały o kolejne nałożenie sankcji na Białoruś za jej działania destabilizujące region Europy Środkowo-Wschodniej.

Dotychczas granice Unii Europejskiej na jej wschodniej ścianie, w związku z kryzysem białoruskim, próbowały przekroczyć osoby z następujących państw: Irak, Kongo, Syria,

⁵ A. Olech, P. Dutkiewicz, *Zagrożenia terrorystyczne dla Francji i Polski*, Poznań 2021, ss. 36–38.

⁶ E. Ioanes, *Why Belarus is using migrants as a political weapon*, <https://www.vox.com/2021/11/14/22781335/belarus-hybrid-attack-immigrants-border-eu-poland-crisis>, dostęp: 3.12.2021.

⁷ *Łotwa zbuduje mur na granicy z Białorusią. Parlament zgodny*, „Rzeczpospolita”, rp.pl/polityka/art-19098041-lotwa-zbuduje-mur-na-granicy-z-bialorusia-parlament-zgodny, dostęp: 03.12.2021.

⁸ *Kryzys migracyjny. Białorusini ostrzelali maszty oświetleniowe na granicy*, Polsat News, <https://www.polsat-news.pl/wiadomosc/2021-12-01/kryzys-migracyjny-bialorusini-ostrelali-maszty-oswietleniowe-na-granicy>, dostęp: 03.12.2021.

⁹ *Żołnierze z Estonii i Wielkiej Brytanii wesprą Wojsko Polskie na granicy. Prezydent wydał postanowienie*, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1017300%2Czolnierze-z-estonii-i-wielkiej-brytanii-wespra-wojsko-polskie-na-granicy>, dostęp: 4.12.2021.

Kamerun, Afganistan, Białoruś, Rosja, Iran, Birma, Sri Lanka, Gwinea, Indie, Nigeria, Togo, Turcja, Demokratyczna Republika Konga, Wybrzeże Kości Słoniowej, Pakistan, Gambia, Mali, Somalia, Tadżykistan, Jemen, Czad, Burkina Faso, Libia i Senegal. Problem migracji do Europy Środkowej dotyczy nie tylko napływu osób o odmiennej kulturze, wyznaniu i oczekiwaniach. To przede wszystkim wyzwanie w postaci stopniowego integrowania się i wreszcie asymilacji, a także całego szeregu potrzeb, które trzeba zapewnić. Przekraczający granice powinni otrzymać m.in. dostęp do edukacji, mieć zapewnione mieszkanie, prace oraz lekcje języka polskiego (lub innego obowiązującego w państwach Europy Środkowo-Wschodniej). Potrzeb jest bardzo wiele, a już te podstawowe, wymienione powyżej, stanowią zbyt duże wyzwanie organizacyjne dla rządów. Ponadto pojawia się ryzyko, że dana osoba i tak nie będzie się integrować, mimo że otrzyma możliwość legalnego pobytu oraz dostępu do wielu usług jak inni obywatele. Wyzwanie w postaci przyjmowania migrantów z innych kontynentów wymaga, aby rządy posiadały narzędzia i środki do organizacji ich pobytu. Obecnie w państwach Europy Środkowo-Wschodniej nie jest możliwe prowadzenie takiej polityki migracyjnej, w związku z czym osoby próbujące się nielegalnie przedostać będą cofane. W takim ujęciu niezbędne jest wypracowanie warunków do przyjęcia jednostek uciekających przed wojną, ubóstwem, prześladowaniem, głodem, etc., ale najpierw należy stworzyć dla nich warunki, ażeby nie doprowadzić do radykalizowania się lub szkodliwej działalności na rzecz państwa (np. terroryzmu), jeśli nie udałoby się połączyć wielu różnych kultur w jednym państwie (czego przykładem są problemy wewnętrzne we Francji i Belgii) i zapewnić młodym ludziom godnych warunków do życia. Współcześnie tysiące osób migrują wewnątrz strefy Schengen. Jeśli chodzi o obywateli państw trzecich, to dominują głównie mieszkańcy Ukrainy, Białorusi, Rosji. Ponadto Polska przyjmuje legalnie przybyszy m.in. z Indii, Wietnamu i Tajwanu. Na pewno w przyszłości zostaną wypracowane kolejne procedury przyjmowania ludności z innych kontynentów, ale muszą one być transparentne i cechować się bezpieczeństwem dla obu stron, tj. przybywających i państwa przyjmującego.

Biorąc pod uwagę kryzys migracyjny z 2015 roku, stały napływ migrantów do Europy, a także wykorzystanie ich jako ataku hybrydowego w 2021 roku, należy się spodziewać w kolejnych latach następnych dużych grup z Afryki i Bliskiego Wschodu. Takie zagrożenia będą determinowane zarówno sytuacją pogarszającą się ze względu na konflikty, terroryzm i autorytarne rządy na innych kontynentach, jak i wykorzystywaniem migrantów do wzmacniania pozycji konkretnych rządów. Przerzucenie ogromnej liczby osób do sąsiedniego kraju w celu wykorzystania jego zasobów oraz destabilizacji jest czymś naturalnym i będzie powtarzać się jeszcze wiele razy. W związku z tym państwa w Europie Środkowo-Wschodniej muszą być gotowe na takie scenariusze i koniecznie utrzymywać ponadnarodową politykę migracyjną oraz wspierać się w procesie nie tylko ochrony granic, ale też przyjmowania migrantów i zapewniania im godziwych warunków życia.

Wyzwania w kontekście cyberbezpieczeństwa

Od kilkunastu lat bezpieczeństwo cybernetyczne staje się coraz ważniejszym zagadnieniem. Uzależnione od zaawansowanych technologii cyfrowych (m.in. e-administracja, podpis elektroniczny, usługi cywilne oparte na chmurze) państwa Europy Środkowo-Wschodniej są bardziej narażone na ataki w sieci. Chociaż szczególną uwagę należy skierować na cyberobronę i cyberodstraszanie przeciwko Rosji, to jednocześnie należy mieć na względzie fakt, iż ataki mogą nadejść także z innych kierunków, nawet z wewnątrz samych państw (np. grupy hakerskie).

W 2007 roku Estonia stanęła w obliczu poważnych cyberataków. Chociaż nie można było zidentyfikować z absolutną pewnością agresora, niektóre adresy internetowe wskazywały bezpośrednio na rosyjskie instytucje państwowe. Opanowane zostały strony internetowe rządu Estonii, estońskich partii politycznych, banków komercyjnych, agencji informacyjnych, firm telekomunikacyjnych, a nawet usług połączeń alarmowych. Istnieją również dowody na to, że rosyjscy mieszkańcy Estonii odegrali pewną rolę w tych zdarzeniach. Zagrożenie bowiem pojawiło się zaledwie kilka godzin po tym, jak władze Estonii przeniosły pomnik poświęcony żołnierzom radzieckim biorącym udział w II wojnie światowej. Lokalna społeczność rosyjskojęzyczna zorganizowała także protesty, które trwały przez 22 dni¹⁰. Ukraina kilka lat później również doświadczyła agresji ze strony Rosji. Jednakże tym razem działania skupione były na dezinformacji i wojnie psychologicznej za pośrednictwem mediów internetowych, masowego trollingu w mediach społecznościowych, a nawet atakach na operatorów telefonii komórkowej¹¹. Łącznie w latach 2014–2017 na Ukrainie doszło do około 6 tysięcy ataków hakerskich¹². W czerwcu 2017 roku wiele instytucji publicznych na Ukrainie, w tym

¹⁰ V. Veebel, *Baltic States and Cyber Deterrence: Taking or Losing Initiative against Russia?*, FPRI, <https://www.fpri.org/article/2017/01/baltic-states-cyber-deterrence-taking-losing-initiative-russia/>, dostęp: 7.12.2021.

¹¹ K. Giles, J. Wirtz, J. Lewis, *Strategic Framework* [w:] Kenneth Geers (ed.), *Cyber War in Perspective: Russian Aggression against Ukraine*, Tallinn 2015, s. 19–48.

¹² P. Katerynychuk, *Challenges for Ukraine's cyber security: National dimensions*, „Eastern review”, t. 7, 2019, s. 142.

banki, lotniska, dostawcy energii i urzędy pocztowe, stało się ofiarami wirusa komputerowego Petya. Rozprzestrzenił się on ówczesnie także na inne państwa, w tym Polskę. Pierwszy raz w Polsce miało spotkanie Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego, na którym podjęto decyzję m.in. o współpracy z CERT-ami¹³, o szkoleniach pracowników i na temat wykonywania kopii bezpieczeństwa¹⁴.

W 2020 i 2021 roku grupa hakerska UNC1151 dokonała ataku na Polskę i Litwę (oraz w znacznie mniejszym stopniu Niemcy i Ukrainę). Oszuści poprzez phishing i podszywanie się m.in. pod serwisy świadczące usługi poczty elektronicznej zdobyli dostęp do kilku tysięcy kont, w tym należących do ministrów i parlamentarzystów, a także państwowych instytucji. Celem UNC1151 było pozyskanie informacji oraz zbudowanie na przejętych profilach i serwisach społecznościowych konkretnej narracji, która podważa zaufanie obywateli Polski i Litwy do swoich polityków, a także wywołuje napięcia pomiędzy tymi państwami. W listopadzie 2021 roku amerykańska firma Mandiant zajmująca się cyberbezpieczeństwem oficjalnie ogłosiła, że państwem stojącym za UNC1151 jest Białoruś, choć jednocześnie nie wykluczono możliwego wsparcia ze strony Rosji. Potwierdziło to wcześniejsze werdykty polskich służb specjalnych¹⁵.

Należy pamiętać, że ataki cybernetyczne są przeprowadzane nie tylko na sektor publiczny, ale także prywatny. Na początku grudnia 2021 roku sieć T-Mobile poinformowała o tym, że była celem napaści typu DDoS¹⁶. Ostatecznie ją odparto, jednak użytkownicy sieci i tak przez pewien czas mieli problemy z brakiem zasięgu i dostępem do Internetu. W przypadku nieudanej obrony najprawdopodobniej nastąpiłaby rozległa awaria sieci, której użytkownikami w Polsce jest ponad 11 milionów osób¹⁷. Ataki na operatorów sieci telefonii komórkowej mogą przybierać także formę próby wykradania danych, co stwarza zagrożenie dla użytkowników (np. wykorzystywanie danych osobowych, używanie haseł w celu zdobywania dostępu do kont bankowych czy e-mailowych). Celem takich działań mogą także być zakłady przemysłowe czy sieci sklepów. W czerwcu 2021 roku hakerzy zaatakowali jedną z największych mleczarni w Austrii – Salzburg Milch. Uderzono zarówno w produkcję, jak i logistykę oraz

¹³ Computer Emergency Response Teams – organizacje, do których obowiązków należą m.in. monitorowanie zagrożeń cyberbezpieczeństwa i incydentów na poziomie krajowym, przekazywanie informacji dotyczących incydentów i ryzyk podmiotom krajowego systemu cyberbezpieczeństwa, współpraca z sektorowymi zespołami cyberbezpieczeństwa w zakresie koordynowania obsługi incydentów poważnych, w tym dotyczących dwóch lub większej liczby państw członkowskich Unii Europejskiej, i incydentów krytycznych oraz w zakresie wymiany informacji pozwalających przeciwdziałać zagrożeniom cyberbezpieczeństwa.

¹⁴ Kolejny groźny globalny atak: ransomware Petya (NotPetya). Ofiary także w Polsce. Dotyczy również zaktualizowanych Windowsów!, <https://niebezpiecznik.pl/post/kolejny-grozny-globalny-atak-tym-razem-ransomware-petya-ofiary-sa-takze-w-polsce/>, dostęp: 7.12.2021.

¹⁵ UNC1151 Assessed with High Confidence to have Links to Belarus, Ghostwriter Campaign Aligned with Belarusian Government Interests, <https://www.mandiant.com/resources/unc1151-linked-to-belarus-government>, dostęp: 10.12.2021.

¹⁶ Polega on na zasypaniu serwera taką ilością fałszywych żądań, aby zablokować jego działanie lub przynajmniej znacznie je spowolnić.

¹⁷ Znamy liczbę klientów Orange, Play, T-Mobile i Plus po 1Q/2021, <https://www.my-mobile.pl/index.php/2021/06/04/orange-play-t-mobile-plus-liczba-klientow-wyniki-finansowe-1q-2021/>, dostęp: 10.12.2021.

komunikację w przedsiębiorstwie. Firma odzyskała pełną sprawność dopiero po 8 dniach, a przestój wygenerował duże straty¹⁸.

Estonia to jedno z tych państw europejskich, które mają najszerszy zakres instytucjonalny polityki dotyczącej cyberbezpieczeństwa. W 2011 roku odpowiedzialność za koordynację ogólnej polityki bezpieczeństwa w sieci Estonii została przeniesiona z Ministerstwa Obrony do Ministerstwa Gospodarki i Komunikacji. Jako organ międzyagencyjny Rada Bezpieczeństwa Cybernetycznego Estonii przy Komitecie Bezpieczeństwa Rządu wspiera współpracę międzyagencyjną i nadzór nad realizacją celów strategii cyberbezpieczeństwa kraju. Ministerstwo Obrony jest organem koordynującym obronę ważnych miejsc w Internecie¹⁹.

Łotwa w omawianym zakresie stworzyła strategię oraz wyspecjalizowane instytucje. Łotewska Narodowa Rada Bezpieczeństwa Technologii Informacyjnych koordynuje opracowywanie krajowych polityk cyberbezpieczeństwa oraz realizację ich celów. Rada jest centralnym organem wymiany informacji i współpracy pomiędzy rządem (szerzej: sektorem publicznym) i sektorem prywatnym²⁰. W 2011 roku rząd Litwy zatwierdził Program Rozwoju Bezpieczeństwa Informacji Elektronicznej na lata 2011–2019. W 2014 roku przyjęto ustawę o cyberbezpieczeństwie. Na jej mocy powołano do życia Narodowe Centrum Cyberbezpieczeństwa oraz Radę Doradczą ds. Cyberbezpieczeństwa, przeniesiono również koordynację krajowych polityk cyberbezpieczeństwa do Ministerstwa Obrony Narodowej²¹.

Omawiana kwestia w dokumentach strategicznych Polski została po raz pierwszy poruszona w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP z 2007 roku. W dokumencie wskazano bezpośredni związek między cyberbezpieczeństwem a zdolnością państwa do prawidłowego funkcjonowania. Pierwszy dokument poświęcony wyłącznie utrzymaniu równowagi w internecie – Polityka Ochrony Cyberprzestrzeni – został opublikowany dopiero w 2013 roku. W 2018 roku weszła w życie ustawa o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa²².

W Czechach odpowiedzialność za ochronę sieci spoczywa na agencjach cywilnych, głównie Narodowym Centrum Cyberbezpieczeństwa. Ponadto Ministerstwo Spraw Wewnętrznych promuje te kwestie na szczeblu politycznym, podczas gdy Ministerstwo Obrony zajmuje się nimi wyłącznie we współpracy z NATO. Przyjęta w 2011 roku Strategia Bezpieczeństwa Narodowego określiła cyberbezpieczeństwo jako jeden z głównych priorytetów czeskiego rządu i umieściła cyfrowe zagrożenia na tym samym poziomie, co konflikty regionalne,

¹⁸ *Salzburg Milch is producing again after a hacker attack*, <https://www.archyworldys.com/salzburg-milch-is-producing-again-after-a-hacker-attack/>, dostęp: 10.12.2021.

¹⁹ A. Tumkevič, *Cybersecurity In Central Eastern Europe: From Identifying Risks To Countering Threats*, „Baltic Journal of Political Science”, nr 5, 2017, s. 77.

²⁰ *Cyber Security Strategy Of Latvia 2014–2018*, <https://www.enisa.europa.eu/topics/national-cyber-security-strategies/ncss-map/lv-ncss>, dostęp: 7.12.2021.

²¹ *The Cyber Security Environment In Lithuania*, <https://www.vkontrolė.lt/failas.aspx?id=3504>, dostęp: 7.12.2021.

²² *Krajowy system cyberbezpieczeństwa*, <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/krajowy-system-cyberbezpieczenstwa->, dostęp: 7.12.2021.

terroryzm i broń masowego rażenia. W 2015 roku czeski rząd zatwierdził zaktualizowaną krajową strategię cyberbezpieczeństwa na lata 2015–2020²³.

Słowacja po raz pierwszy opracowała ramy prawne dla cyberbezpieczeństwa w 2008 roku, przyjmując Narodową Strategię Bezpieczeństwa Informacji Republiki Słowackiej (NSIS) na lata 2009–2013. Narodowy Urząd Bezpieczeństwa odpowiada za ochronę informacji niejawnych, zaś Ministerstwo Finansów – pozostałych. 1 kwietnia 2018 roku weszła w życie ustawa o cyberbezpieczeństwie, która kompleksowo reguluje omawiane kwestie na terenie Słowacji²⁴.

W 2013 roku Węgry przyjęły narodową strategię cyberbezpieczeństwa, w której wyraźnie stwierdza się, że ochrona suwerenności kraju w węgierskiej przestrzeni internetowej jest interesem narodowym. Główną agencją odpowiedzialną za koordynację i wdrażanie polityki dotyczącej cyberbezpieczeństwa na Węgrzech jest Krajowa Rada Koordynacyjna ds. Cyberbezpieczeństwa. Dodatkowe instytucje działające w tym obszarze to: Urząd ds. Cyberbezpieczeństwa (agencja w ramach Ministerstwa Innowacji i Technologii), Biuro Bezpieczeństwa Narodowego (agencja w ramach Ministerstwa Sprawiedliwości) oraz CERT²⁵.

Austria w 2012 roku powołała do życia Grupę Sterującą ds. Bezpieczeństwa Cybernetycznego. Podlega ona pod rząd federalny, a do jej zadań należą koordynacja działań związanych z cyberbezpieczeństwem na poziomie polityczno-strategicznym, monitorowanie i wdrażanie Narodowej Strategii Bezpieczeństwa Cybernetycznego oraz doradzanie rządowi federalnemu we wszystkich sprawach związanych z tego rodzaju zagrożeniami. Od kilku lat wzmacnia się także kompetencje rządowej grupy CERT, Centrum Kompetencji ds. Cyberprzestępczości (C4 – organ realizujący obowiązki policji kryminalnej w obszarze cyberbezpieczeństwa) oraz MilCERT, czyli wojskowego oddziału CERT, który ma zdolności operacyjne do zapobiegania cyberatakom w Austrii²⁶.

Władze Ukrainy stworzyły odrębną jednostkę policji zajmującą się nadzorowaniem sieci internetowej oraz opracowała ramową Strategię Cyberbezpieczeństwa. W październiku 2017 roku ukraiński parlament zatwierdził projekt ustawy o podstawowych zasadach cyberbezpieczeństwa. Był to pierwszy dokument, w którym terminy takie jak *cyberbezpieczeństwo*, *cyberatak*, *cyberzagrożenia*, *cyberszpiegostwo* czy *cyberterroryzm* otrzymały definicje na poziomie legislacyjnym²⁷.

W komunikacie po szczycie NATO w Warszawie w 2016 roku zauważono, że ataki w przestrzeni internetowej stanowią wyraźne wyzwanie dla bezpieczeństwa Sojuszu i mogą być

²³ A. Tumkevič, op. cit., s. 79.

²⁴ The National Security Authority, <https://www.nbu.gov.sk/en/authority/index.html>, dostęp: 7.12.2021.

²⁵ A. Tumkevič, op. cit., s. 80.

²⁶ Austrian Cyber Security Strategy, https://www.enisa.europa.eu/topics/national-cyber-security-strategies/ncss-map/AT_NCSS.pdf, dostęp: 11.12.2021.

²⁷ V. Moroz, O. Hurtovenko, *Cybersecurity Challenges. Will Ukraine Become More Secure?*, <https://ukraine-world.org/articles/ukraine-explained/cybersecurity-challenges-will-ukraine-become-more-secure>, dostęp: 11.12.2021.

dla współczesnych społeczeństw równie szkodliwe, co atak konwencjonalny²⁸. Konieczność budowy skutecznego systemu zapobiegającego takim zagrożeniom jako jednego z głównych elementów bezpieczeństwa narodowego jest istotnym zadaniem. Dotyczy to zarówno członków Sojuszu Północnoatlantyckiego, jak i państw nienależących do organizacji. Doświadczenia ataków hakerskich tylko potwierdziły słuszność takiego kierunku. Państwa Europy Środkowo-Wschodniej powinny starać się być krok przed agresorem. Aby osiągnąć ten cel, powinny zacieśniać współpracę oraz połączyć zasoby i wiedzę zarówno sektora prywatnego, jak i publicznego, czym zagwarantują większą elastyczność i skuteczność w przeciwdziałaniu cyberzagrożeniom.

²⁸ *Warsaw Summit Communiqué*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm, dostęp: 11.12.2021.

Wyzwania w kontekście zmian klimatycznych

Zmiany klimatyczne są jednym z głównych czynników, które w perspektywie długoterminowej będą wpływać na niemal każdy aspekt funkcjonowania państwa i społeczeństw. Mogą oddziaływać na jakość życia ludzi, gospodarkę (w szczególności na rolnictwo), wzrost gospodarczy i rozwój czy nawet na stabilność sytuacji politycznej danego regionu. Podniesienie się poziomu mórz, wzrost temperatur, susze i problemy z dostępem do wody, zwiększona liczebność i intensywność katastrofalnych zjawisk jak trąby powietrzne, zanieczyszczenia powietrza również uderzą w nieodległej przyszłości (a nawet teraz już uderzają) w państwa Europy Środkowo-Wschodniej.

Zgodnie z badaniami Międzyrządowego Zespołu ds. Zmian Klimatu przy ONZ, jeśli nie nastąpią zmiany w zakresie polityk klimatycznych, do końca XXI wieku na terenie Europy średnia roczna temperatura w zależności od regionu wzrośnie od 2,5 do 5,5°C, a na niektórych obszarach nawet o ok. 7°C. W kontynentalnej części Europy Środkowo-Wschodniej wzrost ten wyniesie od 3 do 5°C, na południu Ukrainy od 5,5 do 7°C, zaś na wybrzeżach Łotwy i Estonii może to być nawet powyżej 7°C²⁹.

Wyższe temperatury zwiększają parowanie, co z kolei zmniejsza ilość wody powierzchniowej i wysusza glebę oraz roślinność. Wyższe temperatury zimą powodują mniejsze opady śniegu, a system zarządzania wodą opiera się również na topnieniu wiosną pokrywy śnieżnej. Niektóre modele wskazują, że zmiany klimatyczne zwiększą zmienność opadów, co oznacza, że będzie więcej okresów zarówno ekstremalnych opadów, jak i ekstremalnych suszy³⁰.

Zanieczyszczenie powietrza również stanowi istotne zagrożenie. Obecnie państwa deklarują osiąganie redukcji emisji gazów cieplarnianych w perspektywie kilkudziesięcioletniej, a część z nich nawet całkowite odejście od paliw kopalnych i przejście na tak zwane zielone źródła energii (OZE, energia atomowa). Jeśli jednak nie wdroży się na masową skalę tych

²⁹ European Commission, *Regions 2020: The Climate Change Challenge For European Regions*, Brussels 2009, s. 7.

³⁰ Centre for Climate and Energy Solutions, *Drought and Climate Change*, <https://www.czes.org/content/drought-and-climate-change/>, dostęp: 25.11.2021.

rozwiązań, jakość powietrza będzie ulegać pogorszeniu, szczególnie na obszarach przemysłowych i miejskich.

Podnoszenie się poziomu mórz to kolejny aspekt związany ze zmianami klimatu. Podnoszący się poziom mórz już teraz zagraża życiu nawet 110 milionów ludzi. Jeśli sytuacja nie ulegnie zmianie, do końca XXI wieku na całym świecie zagrożony podtopieniami będzie obszar zamieszkiwany dziś w sumie przez 630 milionów osób. W Europie Środkowo-Wschodniej zagrożone będą miasta takie jak Odessa, Mariupol, Gdańsk, Szczecin, Ryga czy Tallinn, ale też wiele mniejszych miejscowości i wsi w państwach położonych nad Morzem Bałtyckim i Czarnym³¹. To nie tylko poważne wyzwanie związane z bezpośrednim zagrożeniem dla życia mieszkańców, ale też ryzyko zalewania terenów rolniczych czy przemysłowych i turystycznych (zarówno tych przyrodniczych, jak i posiadających pewne dziedzictwo historyczne i kulturowe).

Problem zmian klimatycznych wystąpi m.in. w rolnictwie, rybołówstwie, energetyce i turystyce, a sprostanie suszom, falom upałów, pożarom lasów, erozji wybrzeży i powodziom będzie wymagać znacznych inwestycji. Ludność będzie musiała dostosować się do bardziej ekstremalnych warunków pogodowych, które mogą nadwyżyć istniejącą infrastrukturę mieszkalną, drogową, wodno-kanalizacyjną, energetyczną.

Wyższe temperatury i cieplejszy klimat mogą powodować szybsze rozprzestrzenianie się chorób zakaźnych np. malarii. Co więcej, niezwykle szkodliwe dla zdrowia jest też wdychanie zanieczyszczonego powietrza. Pyły zawieszone i metale ciężkie powodują szereg problemów zdrowotnych, w tym astmę i nowotwory. Wysokie temperatury to większe ryzyko występowania udarów cieplnych, szczególnie u osób starszych i małych dzieci. Im większa liczba mieszkańców z problemami zdrowotnymi, tym większe obciążenie dla systemów opieki zdrowotnej danych państw, a w skrajnych przypadkach nawet niewydolność poszczególnych placówek medycznych.

Ekstremalne zjawiska pogodowe stanowią coraz większe zagrożenie dla bezpieczeństwa systemów żywnościowych i zasobów wodnych. Zmiany klimatyczne oddziałują na jakość żywności ze względu na rosnące temperatury i skracające się okresy wzrostu roślin. Globalne ocieplenie wpływa na opady, co negatywnie przekłada się bezpośrednio na wilgotność gleby i bilans wód gruntowych³². Spośród analizowanych w niniejszym raporcie państw największy problem związany z erozją gleb będą mieć Węgry i Ukraina. Na Węgrzech dominują tereny rolnicze na równinach, a głównym systemem jest intensywne rolnictwo³³, zwłaszcza uprawy kukurydzy, które mogą zostać zniszczone przez wysokie temperatury i suszę. Ukraina doświadcza już teraz zmian klimatycznych, a w najbliższej przyszłości sytuacja będzie

³¹ *Coastal Risk Screening Tool Land Projected To Be Below Annual Flood Level In 2050*, <https://coastal.climatecentral.org/map/>, dostęp: 28.11.2021.

³² D. Mate, M. Rabbi, A. Novotny, S. Kovács, *Grand Challenges in Central Europe: The Relationship of Food Security, Climate Change, and Energy Use*, „Energies”, nr 13, 2020, s. 2.

³³ To system produkcji rolniczej ukierunkowany na maksymalną wysokość plonów oraz zysk osiągane w warunkach dużego nakładu pracy i/lub środków finansowych.

się pogarszać. Według danych ukraińskiego Ministerstwa Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych w 2020 roku kraj stracił 570 tysięcy hektarów upraw roślin ozimych z powodu przedłużających się susz i nadzwyczajnych intensywnych wiosennych przymrozków. Dalsze susze w okresie wiosenno-letnim spowodowały kolejne straty, w tym 200 tysięcy hektarów upraw kukurydzy³⁴. Ukraina to jeden z największych eksporterów żywności do Unii Europejskiej. Co więcej, odpowiada za około 16% światowego eksportu zbóż. Stąd też rolnictwo gra istotną rolę w ukraińskiej gospodarce, którą to zmiany klimatyczne mogą znacząco osłabić. Poza Węgrami i Ukrainą rolnictwo ma duże znaczenie dla Polski, Litwy i Łotwy, szczególnie w strukturze zatrudnienia (od 10 do 6% ogółu osób zatrudnionych³⁵). Zmiany klimatyczne spowodują, że ludzie będą tracić pracę, nastąpi wzrost bezrobocia, a bez możliwości i wsparcia w zakresie przekwalifikowania się istnieje ryzyko znaczącego pogorszenia się warunków życiowych setek tysięcy, a nawet milionów osób.

Problemy z dostępem do wody i susze dotkną nie tylko rolnictwo, ale także hydroenergetykę, zakłady przemysłowe i transport wodny. W skrajnych przypadkach elektrownie wodne nie będą mogły normalnie funkcjonować, co oznacza zmniejszone lub nawet zatrzymane dostawy energii elektrycznej. Fabryki również będą zmuszone ograniczać lub wstrzymywać produkcję. Z kolei dla transportu wodnego problemem staną się obniżone poziomy rzek, które uniemożliwią poruszanie się statków. Wszystkie te aspekty w znaczący sposób wpłyną na stan gospodarki państw Europy Środkowo-Wschodniej, ich PKB, ale także jakość życia mieszkańców.

³⁴ A. Ackermann, *Climate change may prevent Ukraine from becoming an agricultural superpower*, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/climate-change-may-prevent-ukraine-from-becoming-an-agricultural-superpower/>, dostęp: 30.11.2021.

³⁵ Eurostat, *Employment in agriculture, 2016 (% of total employment)*, [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Employment_in_agriculture,_2016_\(%25_of_total_employment\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Employment_in_agriculture,_2016_(%25_of_total_employment).png), dostęp: 30.11.2021.

Terroryzm

Prowadzona od 2002 roku globalna wojna z terroryzmem, zamiast całkowicie zlikwidować niebezpieczeństwo, spowodowała, że przybrało ono charakter ponadnarodowy. Zaczęły powstawać coraz to nowsze organizacje, które swoim zasięgiem obejmowały kilkadziesiąt państw. Przykładem terrorystycznej potęgi było powstanie tzw. Państwa Islamskiego czy zdolność Al-Kaidy do operowania na kilku kontynentach. Współcześnie obecność bojowników lub wspierających organizacje z Bliskiego Wschodu i Afryki w Europie jest czymś powtarzalnym. Wojny w Syrii oraz Iraku w ostatnich latach spowodowały, że ekstremiści z tamtych regionów migrują również na Stary Kontynent. Ponadto terroryzm rozwija się we wschodniej Ukrainie i na Bałkanach, co jest spowodowane rozrostem grup o charakterze separatystycznym i nacjonalistycznym. Oprócz tego należy wziąć pod uwagę zagrożenia ze strony osób zamieszkujących państwa europejskie, a przeprowadzających ataki przeciwko własnemu krajowi (określane jako terroryzm domowy, ang. *home grown terrorism*³⁶) lub terrorystów podejmujących działania samodzielnie, a wspierających organizacje terrorystyczne (ulegają oni radykalizacji), określanych jako „samotne wilki”. Rosnące zagrożenie o charakterze terrorystycznym jest również zauważalne w Europie Środkowo-Wschodniej, a zamachy w ostatnich latach m.in. w Czechach, Austrii i na Ukrainie tylko potwierdzają tę tezę. Tym samym ataki ekstremistów i terrorystów są obecnie jednymi z największych wyzwań dla bezpieczeństwa państw.

Bałkany

Półwysep Bałkański jest regionem, gdzie przez lata terroryzm rozwijał się bardzo dynamicznie. Główne przyczyny to niestabilna sytuacja polityczna, problemy wewnętrzne społeczne

³⁶ K. Rekawek i in., *Who are the European jihadis? Project Midterm Report*, Bratislava 2018.

spowodowane różnicami etnicznymi, a także napięcia pomiędzy wyznawcami innych religii. Ponadto w ostatnich latach ekstremizm w regionie był napędzany przez islamistyczną radykalizację zagranicznych bojowników z Bliskiego Wschodu oraz migrujących z Donbasu i Kaukazu. Kilkaset osób z Bałkanów należało do grup bojowników w Syrii i Iraku. Następnie wielu wróciło do Europy i brało udział w konflikcie na Ukrainie.

Istnieje wiele konkretnych dowodów zaangażowania mieszkańców półwyspu w aktywność terrorystyczną. Około 200 mężczyzn z Serbii dołączyło do tzw. armii Noworosji, która wspierała prorosyjskich separatystów na wschodzie Ukrainy. Terrorysty operujący na Bałkanach, oprócz przynależności do rodzimych grup ekstremistycznych, m.in. identyfikując się z ruchami nacjonalistycznymi z państw regionu, pochodzą głównie z takich organizacji jak Państwo Islamskie i Al-Nusra Front (z której później część członków stworzyła Hayat Tahrir al-Sham)³⁷. Blisko 300 kosowskich Albańczyków (również kobiet) zdecydowało się wyjechać na Bliski Wschód, aby walczyć u boku terrorystów. Co więcej, w Kosowie zidentyfikowano ośrodki wiary, które miały szerzyć treści natury ekstremistycznej i były związane z Państwem Islamskim. W Macedonii Północnej zatrzymano kilkadziesiąt osób podejrzewanych o działalność terrorystyczną, a ponad 150 osób pojechało na Bliski Wschód, aby wziąć udział w tamtejszych konfliktach. Także Czarnogórcy podróżowali w strefy wojenne, zarówno do Syrii, jak i na Ukrainę. Oprócz powyższych wielu młodych mężczyzn, którzy wstąpili w szeregi Państwa Islamskiego, a zginęli w wojnach na Bliskim Wschodzie, pochodzili z Bośni i Hercegowiny. Trzeba też podkreślić, że zamach terrorystyczny w listopadzie 2020 roku w Wiedniu został przeprowadzony przez obywatela Austrii (podwójne obywatelstwo, drugie to macedońskie), który był znany służbom bezpieczeństwa i brał udział w programie deradykalizacji³⁸. W trakcie przygotowywania zamachu podróżował m.in. na Słowację, do Czech i Niemiec, a w dniu zamachu opublikował w mediach społecznościowych zdjęcia z bronią³⁹.

Pomimo spadku liczby osób zaangażowanych w działalność terrorystyczną na Bałkanach po 2016 roku, a także zbliżenie wielu państw do organizacji międzynarodowych, trzeba mieć na uwadze, że zagrożenia terrorystyczne z Półwyspu Bałkańskiego dalej będą stanowić wyzwanie dla państw Europy Środkowo-Wschodniej. Migrujący terroryści obejmują większość kontynentu europejskiego. Dodatkowo sieć kooperacji terrorystycznej na Bałkanach może stanowić wsparcie dla ideologii i logistyki rozwijających się ruchów ekstremistycznych.

³⁷ J. Beslin, M. Ignjatijevic, *Balkan foreign fighters: from Syria to Ukraine*, European Union Institute for Security Studies, Brief – Issue, June 2017, nr 20, ss. 1–3.

³⁸ A. Olech, *Terroryzm na Półwyspie Bałkańskim a zagrożenia dla bezpieczeństwa państw Trójmorza*, „Myśl Suwerenna – Przegląd Spraw Publicznych”, nr 2(2)/2020, s. 61–68.

³⁹ Specjalistyczna agenda Europolu ds. Nadużyć w Internecie (EU Internet Referral Unit, utworzona w 2015 roku) tylko w październiku 2020 roku (miesiąc przed zamachem) wykryła prawie 350 przykładów propagandy internetowej ISIS i Al-Kaidy rozpowszechnionych w państwach z Półwyspu Bałkańskiego. Pod uwagę wzięto materiały propagandowe dżihadystów, takie jak samouczki wideo, oświadczenie oraz konta w mediach społecznościowych, które podlegały do przemocy. Treść była rozpowszechniana w językach krajów Bałkanów Zachodnich głównie przez lokalnych zwolenników organizacji terrorystycznych.

Ukraina

Problematyka definiowania zagrożenia na Ukrainie dotyczy dwóch kwestii. Z jednej strony trwający konflikt w Donbasie jest określany przez niektórych jako wojna z Rosją, a przez innych jako działania partyzanckie realizowane przez prorosyjskich separatystów⁴⁰. Z drugiej strony początkowo ukraińskie władze wydały rozkaz o realizacji tzw. ATO, czyli operacji antyterrorystycznej, która była wymierzona przeciwko ruchom separatystycznym w obwodzie donieckim. W związku z powyższym analiza wyzwań dla bezpieczeństwa Europy Środkowo-Wschodniej w kontekście sytuacji na Ukrainie dotyczy przede wszystkim działań paramilitarnych oraz noszących znamiona terroryzmu⁴¹. Według Rady Najwyższej Ukrainy z 2003 roku terroryzm jest definiowany jako zamierzone użycie terroru poprzez wzięcie zakładników, podpalenie, morderstwo, tortury, zamach na życie lub zdrowie, groźby popełnienia czynów kryminalnych, przy jednoczesnym zastraszaniu ludności oraz władz, w celu osiągnięcia żądań, które są określane jako przestępcze z punktu widzenia rządu⁴².

Na Ukrainie trwa obecnie regularny konflikt, w którym bierze udział wiele różnych grup. Należą do nich zwolennicy rządu ukraińskiego, rosyjskiego, separatyści pragnący utworzyć własne autonomiczne republiki, migrujący bojownicy z innych państw i kontynentów, a także opłacani żołnierze z prywatnych firm wojskowych. Ponadto dochodzi do wielu działań podejmowanych przez zorganizowane grupy przestępcze oraz ekstremistów. Wiąże się to z handlem bronią, narkotykami, ludźmi i towarami. Nie bez znaczenia są działania realizowane przez nacjonalistów, w tym przede wszystkim prorosyjskich lub proukraińskich, a na linii kontaktowej w Donbasie cały czas (nieprzerwanie od 2015 roku, z kilkoma krótkimi zawieszeniami broni) dochodzi do wymiany ognia. W latach 1991 – 2016 na Ukrainie doszło do 202 ataków terrorystycznych, w których zginęły łącznie 1092 osoby (nie licząc żołnierzy ukraińskich, którzy polegli w konflikcie z Federacją Rosyjską), a najbrutalniejszym było zestrzelenie samolotu linii Malaysia Airlines, którym podróżowało 298 osób. Trzeba też wspomnieć o zamachu dokonanym na Krymie przez W. Roslakova, który strzelał do uczniów w szkole. Według niektórych szacunków – w tym ukraińskiego rządu – ugrupowania zbrojne w Donbasie mają w szeregach ponad 30 tysięcy bojowników⁴³.

⁴⁰ Używa się pojęcia terroryzmu separatystycznego określanego również jako promniejszościowy lub narodowowyzwoleńczy. Zjawisko to polega na dążeniu do oddzielenia terytorium państwa i utworzenia przez terrorystów własnej ojczyzny. Jest on kojarzony głównie z takimi organizacjami terrorystycznymi jak Irlandzka Armia Republikańska – IRA – oraz Baskonia i Wolność – ETA.

⁴¹ Zachodzą różnice w definiowaniu i opisywaniu terroryzmu. Wielu badaczy myli różnego rodzaju działania, często nie odróżniając od siebie rebelii, separatyzmu, wojny lub nawet protestu. Jest to związane z założeniem, że to, co dla jednych jest terroryzmem, dla innych będzie usprawiedliwioną metodą walki narodowowyzwoleńczej, obroną tożsamości, ochroną wartości kulturowych lub wiary (uczuc religijnych).

⁴² Про боротьбу з тероризмом, від 20.03.2003 № 638-IV, Сторінка 1 з 2, zakon2.rada.gov.ua.

⁴³ A. Olech, *Terroryzm na Ukrainie a stanowisko, wizja i rozwiązania Republiki Francuskiej*, [w:] *Cyberbezpieczeństwo w polskich realiach*, red. G. Skrobotowicz, Lublin 2019, s. 116–134.

Przyczyny rozrostu zagrożeń o charakterze terrorystycznym i ekstremistycznym na Ukrainie to przede wszystkim polityczna nierównowaga, w tym niesprawność organów państwowych, rozrost korupcji, wpływ oligarchów na politykę wewnętrzną oraz rywalizacja grup proeuropejskich i prorosyjskich. Ponadto trzeba wyróżnić niestabilność wynikającą z działalności rosyjskich separatystów, pogłębianie różnic o podłożu religijnym i etnicznym oraz nieefektywną politykę informacyjną (podatność wielu obywateli na dezinformację). Można też wskazać na brak wystarczającego zabezpieczenia infrastruktury krytycznej, utratę dostępu do zasobów wody pitnej, wojny o węgiel czy nielegalne składowanie toksyn. Niestabilna sytuacja wewnętrzna, a co za tym idzie – rodząca się rywalizacja w państwie, powoduje pobudzanie skrajnych nastrojów i poglądów, które prowadzą do agresji, przemocy i końcowo działań o charakterze terrorystycznym.

Dla Polski największym zagrożeniem jest możliwa eskalacja konfliktu z Federacją Rosyjską i przesunięcie linii kontaktowej na Ukrainie bliżej granicy z Polską. W takim kontekście niezbędne byłoby podjęcie działań nie tylko na rzecz obrony państwa, ale także przygotowanie się na możliwe szerzej zakrojone ataki Rosji. Trzeba mieć też na uwadze, że Polska pozostaje wschodnią granicą NATO i Unii Europejskiej, a na jej terytorium stacjonują wojska Sojuszu Północnoatlantyckiego. Oznacza to, że byłoby to pierwsze terytorium obrony przed rosyjską inwazją, a nie jest możliwe określenie, jak zachowaliby się wszyscy członkowie organizacji międzynarodowych w przypadku takiego kryzysu.

W kwestiach migracji i zagrożeń terrorystycznych należy mieć na uwadze, że granicę z Polską mogą pokonywać również uczestnicy konfliktu na Ukrainie, zarówno ci, którzy pojechali tam z Europy Zachodniej (byli to także obywatele Francji⁴⁴), aby brać udział w walkach, jak i migrujący zarobkowo do Polski Ukraińcy i Rosjanie. Jest to wyzwanie dla bezpieczeństwa, które trzeba analizować, gdyż takie osoby mogą próbować podejmować działania o charakterze kryminalno-terrorystycznym na terytorium Polski w przyszłości. Ich motywacją może być próba destabilizacji państwa lub po prostu chęć zarobku. Niemniej może to stanowić postawę rozrostu zagrożenia o charakterze przestępczym i ekstremistycznym.

Francja

Republika Francuska zmagą się z zagrożeniami o charakterze terrorystycznym od kilkunastu lat. Współcześnie jest to przede wszystkim terroryzm dżihadystyczny, ale w przeszłości był to także islamistyczny, prawicowy, lewicowy, separatystyczny, a poza granicami Francji również wymierzony w jej interesy na terytoriach zamorskich i w koloniach. Jest to najczęściej atakowany członek Unii Europejskiej w XXI wieku, zmagający z wieloma problemami

⁴⁴ K. Rękawek, *Człowiek z małą bombą – o terroryzmie i terrorystach*, Wołowiec 2017.

natury społeczno-kulturowo-religijnej, które rozwijają się od lat 80. poprzedniego stulecia⁴⁵. Zagrożenia terrorystyczne stały się jednym z priorytetów francuskiego rządu po tym, jak w latach 2015–2017 na terytorium państwa obowiązywał stan wyjątkowy⁴⁶.

Francja najdynamiczniej i coraz skuteczniej rozwija struktury antyterrorystyczne, ale jest to spowodowane bardzo dużą liczbą terrorystów operujących wewnątrz tego państwa. Oprócz kilkuset bojowników migrujących z Bliskiego Wschodu i Afryki do Francji trzeba wziąć pod uwagę obywateli, którzy ulegają radykalizacji. W takim ujęciu francuskie służby muszą dziennie obserwować kilka tysięcy osób, które są podejrzewane o działalność o charakterze terrorystycznym. Ponadto rozwijają się również komórki ekstremistyczne, które utrzymują stały kontakt z terrorystami z Bliskiego Wschodu i przesyłają im fundusze.

Działania antypaństwowe Francji wiążą się bardzo często z problematyką zderzenia kultur⁴⁷. Osoby przyjeżdżające z innych kontynentów do Europy nie potrafią się odnaleźć w nowym państwie, a kultywowana przez nich religia jest czymś obcym i niezrozumiałym dla mieszkańców⁴⁸. Postępuje polaryzacja w społeczeństwie i między osobami różnych wyznań dochodzi do konfliktów. Gdy jedna ze stron staje się zbyt agresywna i decyduje się na działanie nacechowane przemocą, dochodzi do ataku terrorystycznego. We Francji, choćby z powodu rozwoju radykalnego islamizmu, główną grupą, która atakuje, są dżihadyści. Przeprowadzają oni zamachy w imię wiary, pomimo że muzułmanie odcinają się od takich działań. Jest to zatem forma umotywowania przemocy, ażeby zemścić się na francuskim rządzie i Francuzach za ich działania (postrzegane jako negatywne) względem wyznawców islamu.

Tylko zagrożenie terroryzmem o charakterze religijnym już stanowi duże niebezpieczeństwo dla wielu państw na kontynencie. Ponadto terroryści opierają swoje motywacje do przeprowadzania zamachów lub prowadzenia działalności nacechowanej przemocą i agresją (często określanej jako przestępczość zorganizowana) na poglądach nacjonalistycznych, antypaństwowych, *stricte* politycznych lub w ramach popierania jednej sprawy (np. przeciwko konkretnej ustawie lub na rzecz poparcia lidera). W ciągu ostatnich 10 lat w Unii Europejskiej zatrzymano blisko 10 tysięcy osób podejrzewanych o działalność terrorystyczną i udaremniono ponad 2000 ataków. Terroryzm nacechowany religijnie jest jednym z wielu rodzajów zagrożenia, a i tak bardzo mocno oddziałuje na funkcjonowanie państw.

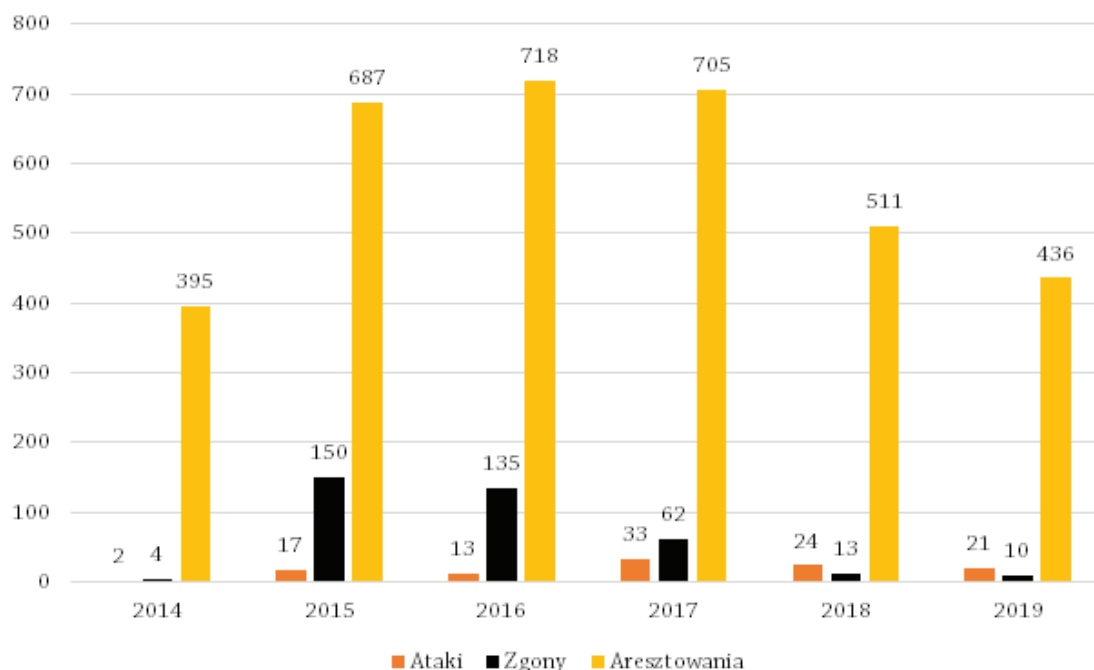
⁴⁵ K. Thachuk, M. Bowman, C. Richardson, *Homegrown Terrorism: The Threat Within*, Washington 2008, s. 5, 15–16.

⁴⁶ A. Olech, *Walka z terroryzmem. Polskie rozwiązania a francuskie doświadczenia*, Warszawa 2021.

⁴⁷ Z. Brodecki, M. Toumi, *Zderzenie cywilizacji w Europie*, Warszawa 2018.

⁴⁸ A. Olech, *Uchodźcy i imigranci w Republice Francuskiej a zakaz noszenia burek, hijabów i niqabów*, [w:] *Świat islamu w perspektywie badań arabistycznych i politologicznych*, Toruń 2019, s. 110–147.

**Terroryzm nacechowany religijnie w Unii Europejskiej
w latach 2014–2019**

źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/security/20180703STO07125/terrorism-in-the-eu-terror-attacks-deaths-and-arrests-in-2019>

W Republice Francuskiej przebywa bardzo wiele osób (migrantów bez dokumentów ponad 600 tysięcy). To również osoby, które nie mają zatrudnienia i pozostają w kraju nielegalnie. Ponadto francuskie służby nie są w stanie zweryfikować ich danych, przyczyn pobytu oraz potencjalnych związków z organizacjami terrorystycznymi.

Innym problemem jest postępująca radykalizacja w więzieniach oraz potencjalne działania, jakie będą w kolejnych latach podejmować na wolności skazani za terroryzm. Ze względu na niemałą liczbę osób podejrzewanych o angażowanie się we współpracę z terrorystami bardzo dużym wyzwaniem dla francuskich służb będzie nie tylko ich kontrolowanie, ale przede wszystkim próba przywrócenia do społeczeństwa. Wielu byłych więźniów przeszło przez specjalne programy deradykalizacyjne (m.in. zindywidualizowany program akceptacji i ponownego przyjęcia społecznego. fr. *le programme d'accueil individualisé et de réaffiliation sociale*, PAIRS), ale na zweryfikowanie ich skuteczności należy poczekać.

Problem zagrożeń terrorystycznych dotyczy całej Unii Europejskiej, a nie konkretnych państw. Biorąc pod uwagę obecną swobodę przemieszczania się między krajami strefy Schengen⁴⁹, bardzo możliwe jest, że terroryści będą podróżować do innych państw. Zamachowiec, który był organizatorem ataków w Paryżu w listopadzie 2015 roku, przyjechał do stolicy kilka

⁴⁹ D. Keohane, A. Townsend, *A joined-up EU Security Policy*, „Centre for European Reform Bulletin”, December 2003 / January 2004, <https://www.cer.eu/publications/archive/bulletin-article/2004/joined-eu-security-policy>, dostęp: 10.12.2021.

dni wcześniej z Belgii. Dlatego też kluczowa jest współpraca państw nie tylko wewnątrz Unii Europejskiej, która znacząco wpływa na wzmacnianie bezpieczeństwa we wspólnocie, ale także z państwami trzecimi w ramach międzynarodowej walki z terroryzmem. Akty przemocy we Francji oraz rozwijający się terroryzm prawicowy w Niemczech⁵⁰ to wyzwanie dla wszystkich państw na kontynencie, a w szczególności dla tych położonych w Europie Środkowo-Wschodniej, które dotychczas nie były narażone na zagrożenia terrorystyczne w takim stopniu jak Europa Zachodnia, Ukraina i Bałkany.

Spojrzenie regionalne

W kontekście prowadzonych rozważań, dotyczących wpływu terroryzmu na funkcjonowanie państwa, trzeba wyróżnić skalę zjawiska. Współcześnie największe zagrożenie na kontynencie jest zlokalizowane na Ukrainie, Bałkanach oraz w Niemczech i Francji. W związku z tym państwa położone w Europie Środkowo-Wschodniej znajdują się w strefie oddziaływania oraz tranzytu osób podejmujących aktywność terrorystyczną. Ponadto w wielu z nich także zaobserwowano rosnące zagrożenie terrorystyczne. Od ponad 5 lat pierwsze pięć miejsc w rankingu zajmują Irak, Afganistan, Nigeria, Pakistan i Syria. Poniżej zestawienie państw regionu.

Tab. 1. Terroryzm i jego wpływ na funkcjonowanie państw w Europie Środkowo-Wschodniej

Państwo	Miejsce na świecie w 2016 roku	Miejsce na świecie w 2019 roku	Miejsce na świecie w 2020 roku
Polska	130	106	114
Czechy	71	102	111
Węgry	112	119	103
Austria	116	84	91
Słowacja	130	129	11
Litwa	131	108	115
Łotwa	130	117	122
Estonia	92	123	126
Ukraina	11	24	36

Źródło: opracowanie własne na podstawie: IEP, *Global Terrorism Index 2017 – Measuring and understanding the impact of terrorism*, Sydney 2017, s. 48. IEP, *Global Terrorism Index 2019 – Measuring and understanding the impact of terrorism*, Sydney 2019, s. 8–9. IEP, *Global Terrorism Index 2020 – Measuring and understanding the impact of terrorism*, Sydney 2020, s. 8–9.

⁵⁰ F. Flade, *The Insider Threat: Far-Right Extremism in the German Military and Police*, „CTC SENTINEL”, 2021, nr 5, t. 14.

Niepokojąca jest sytuacja Ukrainy, która nieprzerwanie od 2015 roku zajmuje najwyższe miejsce w rankingu wśród państw europejskich (za nią są kolejno: Francja, Grecja i Turcja). Dlatego też zagrożeń dla Europy Środkowo-Wschodniej – tych o charakterze zewnętrznym – należy się spodziewać z wielu kierunków. W aspekcie wewnętrznym trzeba rozważyć trendy o charakterze terrorystycznym (m.in. zamach w 2020 roku w Austrii⁵¹ oraz zatrzymania terrorystów Czechach⁵² i Polsce⁵³), które mogą mieć wpływ na sytuację w przyszłości.

Można postawić tezę, że zagrożenia terrorystyczne ze strony osób radykalizujących niejako na stałe wpisały się wyzwania dla bezpieczeństwa Europy Centralnej. Główne przyczyny to uczestnictwo międzynarodowych koalicji w misjach antyterrorystycznych w rejonie Bliskiego Wschodu, Sahelu i Afryki Północnej⁵⁴ oraz trwająca migracja na Stary Kontynent spowodowana m.in. przez powszechne ubóstwo mieszkańców, polityczną słabość rządzących państwami regionu, marginalizację niektórych grup etnicznych i konflikty na tym tle, które są nie- rzadko wykorzystywane w procesach rekrutacji nowych członków, czy nieadekwatną ochronę ze strony struktur państwowych. Wszystko to zapewnia organizacjom terrorystycznym przestrzeń i warunki do dalszego rozwoju i działania⁵⁵. Nie istnieje recepta na rozwiązanie tego problemu, a także nie wydaje się to jedynie kwestia militarnego pokonania organizacji terrorystycznych działających na Bliskim Wschodzie i w Afryce. Podobnie niemożliwe jest skontrolowanie zarówno wszystkich migrujących, jak i osób radykalizujących się (o poglądach ultrapravicowych, lewicowych lub na rzecz zwalczania grup o innych poglądach) w państwach w Europie Środkowo-Wschodniej. Dlatego też obecnie najważniejsze jest edukowanie młodzieży, obserwacja podejrzanych przez służby bezpieczeństwa, a także wsparcie dyplomatyczne i gospodarcze (w tym materialne i inwestycyjne) w państwach, gdzie regularnie dochodzi do ataków terrorystycznych.

Oprócz działalności *stricto* terrorystycznej należy podkreślić rosnące zaangażowanie zamachowców w wykorzystywanie mediów społecznościowych do propagandy oraz rekrutowania nowych członków. Internet stał się dla nich narzędziem, które pozwala dotrzeć z przekazem do znacznie większej liczby osób niż w trakcie spotkań organizowanych na żywo. W ten sposób można lepiej rozpowszechniać przesłania oraz skuteczniej zastraszać. Co więcej, cyberprzestrzeń umożliwia dotarcie do odbiorców bez potrzeby przekraczania granic państwa. Utrudnia również służbom lokalizację terrorystów, jak i kontrolę wszystkich szkodliwych postów udostępnianych w sieci. W takim ujęciu zagrożenia terrorystyczne to

⁵¹ A. Olech, *Contemporary Terrorist Threats to the Security of Central Europe*, [w:] *Building Military Science for the Benefit of Society*, ed. W. Peischel, C. Bilban, Berlin 2020, s. 119–130.

⁵² A. Olech, *Współczesne zagrożenia terrorystyczne w Republice Czeskiej*, „Nowa Polityka Wschodnia”, nr 2 (25), 2020, s. 102–127.

⁵³ P. Dutkiewicz, A. Olech, *Zagrożenia terrorystyczne dla Francji i Polski*, Poznań 2021.

⁵⁴ H. Weinstein, D. Frazier, B. Bongar, *Why Are They Attacking Us? Decoding the Messages of al-Qaeda Terrorists Targeting the United States and Europe*, „Revue internationale de psychologie sociale”, 2009, nr 22, ss. 65–85.

⁵⁵ A. Olech, K. Siekierka, K. Badzyńska, *Mass Migration as a Major Issue for Europe and the World*, <https://ine.org.pl/en/mass-migration-as-a-major-issue-for-europe-and-the-world/>, dostęp: 7.12.2021.

już nie tylko aktywność w Europie poszczególnych osób, które próbują przekonać do swojej sprawy zwolenników na spotkaniach, ale także rozsiewanie propagandy na forach internetowych przy wykorzystaniu postów i filmów oraz zachęcanie młodych osób do wspierania terrorystów poprzez samodzielne przeprowadzanie ataków⁵⁶. Media społecznościowe oraz Internet są tak rozległe, że bardzo trudno zablokować i usunąć wszystkie negatywne treści. Zatem radykalizacja nie będzie postępowała tylko dzięki wpływowi dżihadystów, ale również innych osób o poglądach antypaństwowych, które swoim działaniem będą zachęcać do przemocy i agresji.

Terroryzm jako wyzwanie dla kontynentu

Prawie połowa osób wracających z regionów, gdzie dominują organizacje terrorystyczne, jest ukierunkowana na szerzenie ortodoksyjnego dżihadyzmu⁵⁷. Jest to wyzwanie dla UE i NATO, gdyż bezwizowe poruszanie się w strefie Schengen umożliwia dostanie się m.in. do stolicy Niemiec, Czech, Austrii, Litwy. Rzeczpospolita Polska jako kraj sąsiadujący z wymienionymi także jest narażona na akty bezprawia. Przyszłe działania antyterrorystyczne Polski, oprócz uwzględnienia niebezpieczeństw zewnętrznych z Ukrainy i Bałkanów, powinny być ukierunkowane też na granicę zachodnią – Niemcy i Republikę Francuską. Bezpieczeństwo transgraniczne w Unii Europejskiej, a ściślej regionu Europy Środkowo-Wschodniej, jest związane z nieustanną migracją nie tylko z Białorusi, Ukrainy, ale także z państw bałkańskich oraz z Bliskiego Wschodu. W związku z regulacjami, które wprowadzono podczas kryzysu migracyjnego w 2015 roku, oraz ze względu na wyraźny brak porozumienia pomiędzy Niemcami, Austrią, Węgrami i Chorwacją w kwestii rejestracji i przyjmowania migrantów, nie sposób całkowicie kontrolować napływu ludności. Brak świadomości, kto przekracza granicę, nielegalna migracja, a także wielokrotnie używane fałszywe dokumenty – to wszystko powoduje, iż powstaje swego rodzaju impas, stwarzający niebezpieczną dla społeczeństwa sytuację, w której zamach terrorystyczny staje się realny⁵⁸.

Inną bardzo ważną kategorią zagrożeń terrorystycznych są osoby o poglądach ultrapravicowych i lewicowych, w tym także nacjonaliści. Rośnie zatem ryzyko wystąpienia rywalizacji kulturowej i pogładowej w społeczeństwie. Polaryzacja będzie dotyczyć zarówno różnic

⁵⁶ S. Gliwa, A. Olech, *Republika Francuska w obliczu działalności Państwa Islamskiego. Doświadczenia płynące z ataków terrorystycznych i propagandy w mediach społecznościowych w latach 2015–2019*, „Wiedza Obronna”, t. 271, nr 2/2020, s. 109–130.

⁵⁷ K. Rękawek, op. cit., s. 160–161.

⁵⁸ N. Thorpe, *The Road Before Me Weeps*, London 2019, s. 132, 138–141.

wyznania i religii, jak i preferencji seksualnych (związki partnerskie, LGBT⁵⁹) czy poglądów dotyczących migracji, polityki rodzinnej, szkolnictwa oraz szczepień.

Warto zaznaczyć, że odkąd zostały ustanowione granice między państwami, narodził się dylemat, przed którym obecnie stoją rządy państw. Z jednej strony należy zapewnić swobodę przekraczania granic, utrzymać poziom bezpieczeństwa oraz pomagać cudzoziemcom, zachęcając ich do podjęcia pracy w kraju. Z drugiej jednak strony zmaganie się z problemami nielegalnych migrantów, zwłaszcza w kontekście zagrożeń terrorystycznych, powinno być priorytetem dla rządu w ramach zapewnienia bezpieczeństwa swoim obywatelom. Atak terrorystyczny w Austrii z 2 listopada 2020 roku potwierdza, że zwalczanie terroryzmu w Europie Środkowej musi stać się dla państw w regionie (w szczególności: Austrii, Czech, Polski) najważniejszym celem. Ponadto jest to najwyższy czas, aby zająć się problemem radykalizacji wyznawców różnych religii i ideologii, którzy poprzez działania terrorystyczne będą coraz częściej manifestować swoje przekonania.

⁵⁹ *Planowali zamach na Marszu Równości. To małżonkowie z Lublina*, Wprost, <https://www.wprost.pl/zycie/10256442/planowali-zamach-na-marszu-rownosci-to-malzonkowie-z-lublina.html>, dostęp: 12.12.2021.

Zakończenie

Kwestia współczesnego bezpieczeństwa Europy Środkowej jest uzależniona od wielu czynników zewnętrznych i wewnętrznych, które wzajemnie na siebie oddziałują. Ich wielość powoduje, że państwa są zobowiązane do ciągłego reagowania i dopasowywania się do dynamicznie zmieniających się uwarunkowań⁶⁰. Jednym z istotnych czynników wewnętrznych będzie sytuacja geopolityczna, a jeszcze innym – podejmowanie działań mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa w kraju. Czynniki zewnętrzne to takie, które determinują do współpracy międzynarodowej i tworzenia sojuszy oraz bezpośrednio warunkują bezpieczeństwo narodowe ze względu na graniczenie z innymi państwami⁶¹. Zagrożenia terrorystyczne oddziałują bezpośrednio zarówno na czynniki wewnętrzne, jak i zewnętrzne⁶². Dlatego też np. Polska i Austria mogą współcześnie odczuwać niepokój w związku z: zagrożeniami terrorystycznymi w Republice Francuskiej, trwającym konfliktem pomiędzy Rosją i Ukrainą (prowadzącym do zwiększonej migracji ze wschodu Europy), migracją z Afryki i Bliskiego Wschodu, rosnącą liczbą ataków w cyberprzestrzeni (w tym dezinformacją), a także zmianami klimatycznymi i degradacją środowiska.

Określenie priorytetowego kierunku polityki państw Europy Środkowo-Wschodniej jest ściśle związane z weryfikacją zagrożeń, które są obecnie skumulowane w Europie Zachodniej (Francja) i Wschodniej (Ukraina i Białoruś) oraz częściowo na Bałkanach i mogą mieć negatywny wpływ na ich sytuację. Ponadto należy mieć na uwadze wyzwania w cyberprzestrzeni oraz o charakterze energetycznym i środowiskowym. Dlatego też określenie zjawisk i zmiennych, które mogą przyczynić się do pojawienia się zagrożeń, stanowi podstawę do antycypacji zdarzeń, w tym także opracowania koncepcji reagowania w przypadku kryzysów.

⁶⁰ K. Rękawek, op. cit., s. 181–185.

⁶¹ P. Żurawski vel Grajewski, *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Wymiar militarny*, Warszawa 2012, s. 390–405.

⁶² Z. Brunarska, M. Lesińska, *Migration between the EU, V4 and Eastern Europe: THE present situation and possible future, The perspective of Poland*, [w:] *Forecasting migration between the EU, V4 and Eastern Europe impact of visa abolition*, ed. M. Jaroszewicz, M. Lesińska, Warsaw 2014, s. 88–108.

Bibliografia

- Ackermann A., *Climate change may prevent Ukraine from becoming an agricultural superpower*, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/climate-change-may-prevent-ukraine-from-becoming-an-agricultural-superpower/>, dostęp: 30.11.2021.
- Austrian Cyber Security Strategy*, https://www.enisa.europa.eu/topics/national-cyber-security-strategies/ncss-map/AT_NCSS.pdf, dostęp: 11.12.2021.
- Beslin J., Ignjatijevic M., *Balkan foreign fighters: from Syria to Ukraine*, European Union Institute for Security Studies, Brief – Issue, June 2017, nr 20.
- Brodecki Z., Toumi M., *Zderzenie cywilizacji w Europie*, Warszawa 2018.
- Brunarska Z., Lesińska M., *Migration between the EU, V4 and Eastern Europe: THE present situation and possible future, The perspective of Poland*, [w:] *Forecasting migration between the EU, V4 and Eastern Europe impact of visa abolition*, ed. M. Jaroszewicz, M. Lesińska, OWS Report, Warsaw 2014, s. 88–108.
- Ceccorulli M., *Migration as a security threat: internal and external dynamics in the European Union*, GARNET Working Paper No: 65/09 April 2009.
- Centre for Climate and Energy Solutions, *Drought and Climate Change*, <https://www.c2es.org/content/drought-and-climate-change/>, dostęp: 25.11.2021.
- Coastal Risk Screening Tool Land Projected To Be Below Annual Flood Level In 2050*, <https://coastal.climatecentral.org/map/>, dostęp: 28.11.2021.
- Cyber Security Strategy Of Latvia 2014–2018*, <https://www.enisa.europa.eu/topics/national-cyber-security-strategies/ncss-map/lv-ncss>, dostęp: 07.12.2021.
- European Commission, *Regions 2020: The Climate Change Challenge For European Regions*, Brussels 2009.
- Eurostat, *Employment in agriculture, 2016 (% of total employment)*, [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Employment_in_agriculture,_2016_\(%25_of_total_employment\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Employment_in_agriculture,_2016_(%25_of_total_employment).png), dostęp: 30.11.2021.

- Flade F., *The Insider Threat: Far-Right Extremism in the German Military and Police*, „CTC SENTINEL”, 2021, nr 5, t. 14.
- Giles K., Wirtz J., Lewis J., *Strategic Framework* [w:] Kenneth Geers (ed.), *Cyber War in Perspective: Russian Aggression against Ukraine*, NATO CCD COE Publications, Tallinn 2015.
- Gliwa S., Olech A., *Republika Francuska w obliczu działalności Państwa Islamskiego. Doświadczenia płynące z ataków terrorystycznych i propagandy w mediach społecznościowych w latach 2015–2019*, „Wiedza Obronna”, t. 271, nr 2/2020.
- International Organization for Migration, *Glossary on Migration*, 2nd Edition, nr. 25, Geneva 2011.
- Ioanes E., *Why Belarus is using migrants as a political weapon*, <https://www.vox.com/2021/11/14/22781335/belarus-hybrid-attack-immigrants-border-eu-poland-crisis>, dostęp: 3.12.2021.
- Katerynychuk P., *Challenges for Ukraine's cyber security: National dimensions*, „Eastern review”, t. 7, 2019.
- Keohane D., Townsend A., *A joined-up EU Security Policy*, „Centre for European Reform Bulletin”, December 2003 / January 2004, <https://www.cer.eu/publications/archive/bulletin-article/2004/joined-eu-security-policy>, dostęp: 10.12.2021.
- Kolejny groźny globalny atak: ransomware Petya (NotPetya). Ofiary także w Polsce. Dotyczy również zaktualizowanych Windowsów!*, <https://niebezpiecznik.pl/post/kolejny-grozny-globalny-atak-tym-razem-ransomware-petya-ofiary-sa-takze-w-polsce/>, dostęp: 7.12.2021.
- Krajowy system cyberbezpieczeństwa*, <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/krajowy-system-cyberbezpieczenstwa->, dostęp: 7.12.2021.
- Kryzys migracyjny. Białorusini ostrzelali maszty oświetleniowe na granicy*, Polsat News, <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2021-12-01/kryzys-migracyjny-bialorusini-ostrzelali-maszty-oswietleniowe-na-granicy>, dostęp: 03.12.2021.
- Łotwa zbuduje mur na granicy z Białorusią. Parlament zgodny*, „Rzeczpospolita”, rp.pl/polityka/art19098041-lotwa-zbuduje-mur-na-granicy-z-bialorusia-parlament-zgodny, dostęp: 3.12.2021.
- Mate D., Rabbi M., Novotny A., Kovács S., *Grand Challenges in Central Europe: The Relationship of Food Security, Climate Change, and Energy Use*, „Energies”, nr 13, 2020.
- Moroz V., Hurtovenko O., *Cybersecurity Challenges. Will Ukraine Become More Secure?*, <https://ukraineworld.org/articles/ukraine-explained/cybersecurity-challenges-will-ukraine-become-more-secure>, dostęp: 11.12.2021.
- Olech A., *Contemporary Terrorist Threats to the Security of Central Europe*, [w:] *Building Military Science for the Benefit of Society*, ed. W. Peischel, C. Bilban, Books on Demand, Berlin 2020.
- Olech A., Dutkiewicz P., *Zagrożenia terrorystyczne dla Francji i Polski*, Poznań 2021.
- Olech A., Siekierka K., Badzyńska K., *Mass Migration as a Major Issue for Europe and the World*, <https://ine.org.pl/en/mass-migration-as-a-major-issue-for-europe-and-the-world/>, dostęp: 07.12.2021.

- Olech A., *Terroryzm na Półwyspie Bałkańskim, a zagrożenia dla bezpieczeństwa państw Trójmorza*, „Myśl Suwerenna – Przegląd Spraw Publicznych”, nr 2(2), 2020.
- Olech A., *Terroryzm na Ukrainie a stanowisko, wizja i rozwiązania Republiki Francuskiej*, [w:] *Cyberbezpieczeństwo w polskich realiach*, red. G. Skrobotowicz, Lublin 2019.
- Olech A., *Uchodźcy i imigranci w Republice Francuskiej a zakaz noszenia burek, hijabów i niqabów*, [w:] *Świat islamu w perspektywie badań arabistycznych i politologicznych*, Toruń 2019.
- Olech A., *Walka z terroryzmem. Polskie rozwiązania a francuskie doświadczenia*, Difin, Warszawa 2021.
- Olech A., *Współczesne zagrożenia terrorystyczne w Republice Czeskiej*, „Nowa Polityka Wschodnia”, nr 2 (25), 2020.
- Olech A., *Wybory we Francji i problem migracji. Prognoza na 2022 r.*, <https://ine.org.pl/wybory-we-francji-i-problem-migracji-prognoza-na-2022-r>, dostęp: 5.12.2021.
- Planowali zamach na Marszu Równości. To małżonkowie z Lublina*, Wprost <https://www.wprost.pl/zycie/10256442/planowali-zamach-na-marszu-rownosci-to-malzonkowie-z-lublina>.html, dostęp: 12.12.2021.
- Rekawek K. i in., *Who are the European jihadis? Project Midterm Report*, Globsec, Bratislava 2018.
- Rękawek K., *Człowiek z małą bombą – o terroryzmie i terrorystach*, Wołowiec 2017.
- Repetowicz W., *Broń „D” i Białoruś – scenariusze dla Polski*, <https://www.defence24.pl/bron-d-i-bialorus-scenariusze-dla-polski-komentarz>, dostęp: 3.12.2021.
- Salzburg Milch is producing again after a hacker attack*, <https://www.archyworldys.com/salzburg-milch-is-producing-again-after-a-hacker-attack/>, dostęp: 10.12.2021.
- Thachuk K., Bowman M., Richardson C., *Homegrown Terrorism: The Threat Within*, National Defense University, Washington 2008.
- The Cyber Security Environment In Lithuania*, <https://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=3504>, dostęp: 7.12.2021.
- The National Security Authority*, <https://www.nbu.gov.sk/en/authority/index.html>, dostęp: 7.12.2021.
- Thorpe N., *The Road Before Me Weeps*, Yale University Press, London 2019.
- Tumkevic A., *Cybersecurity In Central Eastern Europe: From Identifying Risks To Countering Threats*, „Baltic Journal of Political Science”, nr 5, 2017.
- UNC1151 Assessed with High Confidence to have Links to Belarus, Ghostwriter Campaign Aligned with Belarusian Government Interests*, <https://www.mandiant.com/resources/unc-1151-linked-to-belarus-government>, dostęp: 10.12.2021.
- Veebel V., *Baltic States and Cyber Deterrence: Taking or Losing Initiative against Russia?*, FPRI, <https://www.fpri.org/article/2017/01/baltic-states-cyber-deterrence-taking-losing-initiative-russia/>, dostęp: 7.12.2021.
- Warsaw Summit Communiqué*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm, dostęp: 11.12.2021.

Weinstein H., Frazier D., Bongar B., *Why Are They Attacking Us? Decoding the Messages of al-Qaeda Terrorists Targeting the United States and Europe*, „Revue internationale de psychologie sociale”, nr 22, 2009.

Znamy liczbę klientów Orange, Play, T-Mobile i Plus po 1Q/2021, <https://www.my-mobile.pl/index.php/2021/06/04/orange-play-t-mobile-plus-liczba-klientow-wyniki-finansowe-1q-2021/>, dostęp: 10.12.2021.

Żołnierze z Estonii i Wielkiej Brytanii wesprą Wojsko Polskie na granicy. Prezydent wydał postanowienie, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1017300%2Czolnierze-z-estonii-i-wielkiej-brytanii-wespra-wojsko-polskie-na-granicy>, dostęp: 4.12.2021.

Żurawski vel Grajewski P., *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Wymiar militarny*, Warszawa 2012.

Про боротьбу з тероризмом, від 20.03.2003 № 638-IV, Сторінка 1 з 2, zakon2.rada.gov.ua.

The role of European institutions in the management of mass migration

dr Aleksander Olech

Summary

Threats to the security of Central and Eastern Europe are permanent and appear on many different levels. Nowadays, it is not only military challenges that are crucial. It is important to analyse migration, terrorism, cybersecurity, climate change and activities that are part of a hybrid war. The movement of people to Central and Eastern Europe is no longer perceived as a positive aspect and an opportunity to involve more people in the development of the country's economy. Terrorist threats have become a challenge for the continent. Moreover, cyberspace is a new challenge that requires reacting in order to protect critical infrastructure. Moreover, climate change is the greatest global threat that requires an immediate response from international organizations. This analysis defines contemporary challenges for the countries in Central and Eastern Europe in the context of the changing security environment.

Key words

migrations, terrorism, climate, cybersecurity, Central Europe

Dr Aleksander Olech – Dyrektor Programu Bezpieczeństwa Europejskiego w Instytucie Nowej Europy. Absolwent Europejskiej Akademii Dyplomacji. Doświadczenie badawcze zdobywał m.in. na Université Jean Moulin Lyon 3, Instytucie Stosunków Międzynarodowych w Pradze, Instytucie Wspierania Pokoju i Zarządzania Konfliktami w Wiedniu, NATO Energy Security Centre of Excellence w Wilnie oraz Baltic Defence College w Tartu. Stypendysta OSCE & UNODA Peace and Security oraz Fundacji im. Kazimierza Pułaskiego. Jego główne zainteresowania badawcze to terroryzm, międzynarodowa współpraca na rzecz bezpieczeństwa w Europie Środkowo-Wschodniej oraz rola NATO i UE w środowisku zagrożeń hybrydowych.
<https://orcid.org/0000-0002-3793-5913>

Pragniemy wspierać polskich naukowców i dzielić się ich dokonaniem. Do naszych głównych zadań należy uwolnienie potencjału polskiej nauki poprzez promocję i popularyzację rodzimej myśli badawczej z zakresu nauk humanistycznych i społecznych, a także wytworzenie mechanizmów i kapitału społecznego, który organizowałby się wokół idei państwowości.

Instytut De Republica jest nowoczesnym zapleczem eksperckim, promocyjnym i wydawniczym dla niedocenianych w kraju i poza jego granicami, a tak ważnych dla właściwego rozumienia historii i zjawisk społecznych, dziedzin nauki. Równie istotnym aspektem we wspomnianym zakresie jest współdziałanie z uczelniami wyższymi, instytutami badawczymi oraz analitycznymi z Polski i całego świata.